

Anàlisi dels determinants dels nivells d'escolarització en l'ensenyament postobligatori¹

Francesc Oliver

Joan Rosselló

¹ Els autors volen agrair la feina duta a terme per Marta Marín, com a enquestadora i Verónica Piñar, com a enquestadora i assistent de recerca del treball fet. Aquest treball ha estat finançat gràcies als fons de l'acció especial de la Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació (BOIB 184, 23.12.2006) de la Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

RESUM:

L'economia balear pateix d'una sèrie de debilitats estructurals sobre les quals convé investigar. Entre elles, figura el baix nivell de formació de la població, a causa de les baixes taxes d'escolarització postobligatòria, tant de l'educació universitària com de la no universitària.

En aquest treball analitzem els determinants que influeixen en la presa de decisions dels estudiants a l'hora de decidir si realitzar estudis d'ensenyament postobligatori i ens centrarem en els factors subjectius revelats pels estudiants.

Els principals resultats de l'estudi revelen el següent. En primer lloc, una immensa majoria dels enquestats (un 95%) manifesten voler seguir estudiant després de l'ensenyament obligatori, fet que contrasta amb les taxes d'escolarització reals observades als 17 anys per a la població balear. En segon lloc, que els alumnes que tenen més probabilitat de seguir estudiant són els que tenen pares amb una certa capacitat econòmica per poder finançar els estudis dels fills, els que estan més ben informats i els que tenen més bons resultats acadèmics. En tercer lloc, només una petita minoria dels estudiants (un 4%) al·leguen tenir problemes econòmics per poder realitzar estudis universitaris.

RESUMEN:

La economía balear adolece de una serie de debilidades estructurales sobre las que conviene investigar. Entre ellas figura el bajo nivel de formación de la población, debido a las bajas tasas de escolarización post-obligatoria, tanto de la educación universitaria como de la no universitaria.

En el este trabajo analizamos los determinantes que influyen en la toma de decisiones de los estudiantes a la hora de decidir si realizar estudios de enseñanza post-obligatoria y nos centramos en los factores subjetivos revelados por los estudiantes.

Los principales resultados del estudio revelan lo siguiente. En primer lugar, una inmensa mayoría de los encuestados (un 95%) manifiestan querer seguir estudiando después de la enseñanza obligatoria, lo que contrasta con las tasas de escolarización reales observadas a los 17 años para la población balear. En segundo lugar, que los alumnos que tienen más probabilidad de seguir estudiando son los que tienen padres con una cierta capacidad económica para poder financiar los estudios de sus hijos, los que están mejor informados y los que tienen mejores resultados académicos. En tercer lugar, solo una pequeña minoría de los estudiantes (un 4%) alega tener problemas económicos para poder realizar estudios universitarios.

I. INTRODUCCIÓ

Malgrat els esforços evidents, tant pel que fa a la millora en les dotacions del professorat com en el volum d'inversió en centres educatius, que s'han realitzat a les Illes Balears des de la recepció de les competències en Educació l'any 1998, a començaments del segle XXI el problema del nivell baix de formació de la població continua sent fonamental en l'economia balear. Estudis recents com el de Rosselló (2003), Memòria del CES (2005), Memòria de Sa Nostra (2005); així com les

dades del Ministeri d'Educació i molt més específicament de l'anomenat *Informe PISA* (2003, 2006), posen de manifest que les disfuncions observades en la dècada dels noranta són plenament vigents actualment. En l'Informe PISA també es posa de manifest la no-continuació dels estudis en l'àmbit postobligatori, tant pel que fa a l'educació universitària com a la no universitària. A més, hi podem afegir un problema fins i tot més greu: l'elevada taxa de fracàs escolar que caracteritza la població escolar balear en comparació amb altres regions espanyoles.

Els problemes que aquesta situació genera en la societat i l'economia balear són cada vegada més evidents:

- La falta de personal amb formació postobligatòria limita el potencial de creixement de l'economia balear, tant pel que fa als límits sobre l'aparició de nous sectors capdavanters, caracteritzats per ocupar personal amb nivells elevats de formació, com per la millora de la qualitat de l'oferta dels sectors tradicionals. En aquest sentit, el fet que les Illes Balears competeixin en un marc molt obert redueix la competitivitat del producte que ofereix i, per tant, redueix el poder d'atracció econòmica. Probablement aquest fet és el que explica, juntament amb d'altres de caràcter conjuntural, la pèrdua de posicions relatives de la renda per càpita balear que s'observa des de la dècada dels noranta.
- La relació entre el nivell de formació i els salaris està demostrada. Així, els baixos nivells de formació de la població al final es tradueixen en uns salaris baixos que no concorden amb el desenvolupament econòmic de les Illes Balears, ni amb els nivells d'inflació més elevats que han caracteritzat les Illes. Això, finalment es tradueix en un empitjorament dels nivells de benestar (que generalment es mesuren en termes del nivell de renda real), tradicionalment elevats a les Balears, però amb tendència a reduir-se des de fa uns anys.
- Els baixos nivells de formació tenen, a més, un efecte intertemporal que s'oblida en moltes ocasions: l'efecte sobre les futures pensions. Si un baix nivell de formació deriva en uns salaris baixos, això comporta també una baixa contribució a la seguretat social i deriva en una pensió encara més baixa de jubilació. És àmpliament sabut que les pensions mitjanes que perceben els jubilats a les Balears són sensiblement inferiors a la resta de comunitats autònomes.
- Des de la vessant social, els efectes no són menyspreables. La fractura formativa es pot traduir en un grau d'exclusió social més gran, en un augment en els diferencials de renda de la població i, en definitiva, en un increment del conflicte social, de moment absent de la realitat balear.
- Finalment, no podem oblidar que els nivells baixos de formació de la població afecten un dels factors clau del desenvolupament, el factor capital humà; però també influeixen de manera decisiva en un altre dels factors, el capital social. És a dir, el marc social en el qual es desenvolupa el mercat i que afecta el funcionament de les institucions públiques, les associacions privades i, en definitiva, el funcionament correcte del sistema democràtic en el seu conjunt.

Des de fa uns anys es donen explicacions interessants per explicar el fenomen d'abandonament dels estudis i els baixos nivells de formació de la població. En primer lloc, s'ha de destacar que

Balears posseeix una estructura productiva basada en el turisme (i en la construcció, fins a l'inici de la crisi econòmica) que es caracteritza per fer servir mà d'obra poc qualificada (amb baixos nivells de formació) de manera intensiva. Un altre dels factors és l'escassa oferta educativa i la falta d'atractiu del ventall actual per als potencials estudiants, molt especialment en l'àmbit universitari. Finalment, s'ha d'assenyalar la possible restricció pressupostària de les famílies. Estudiar té un cost directe, però també un alt cost d'oportunitat,¹ especialment en una comunitat com la balear en què trobar una feina és relativament senzill, fins i tot per a persones poc qualificades. Totes aquestes explicacions no deixen de ser interessants, però no són suficients, ja que altres comunitats estan passant per una situació similar amb estructures productives i socials molt diferents. Per això, és important trobar una explicació plausible per a les decisions de continuar o no amb els estudis i, per tant, haurem d'analitzar el procés de presa de decisions dels estudiants potencials.

D'altra banda, no es pot oblidar que recentment s'està qüestionant una revisió del model de finançament dels estudis superiors en l'àmbit europeu, per part dels propis responsables de les universitats. Fins ara, aquests estudis han estat fortament subvencionats i els estudiants només n'han cobert una petitíssima part del cost total. Els arguments per al canvi són diversos. En primer lloc, hi ha les necessitats financeres creixents de les administracions públiques, sotmeses cada vegada més a pressions per dedicar més recursos a despeses com ara la sanitat, les pensions o l'ensenyament obligatori. En segon lloc, s'afegeix el fet que un sistema uniforme de taxes i matrícules sense discriminar per nivell de renda beneficia els agents que disposen de recursos suficients. Finalment, no s'han d'oblidar les crítiques a un sistema de taxes públiques gairebé gratuïtes, perquè això acaba beneficiant individus que suposadament en el futur acabaran obtenint més ingressos que els que no tenen educació superior. Tot això fa pensar que a mitjà o llarg termini el cost dels estudis s'acabarà traslladant als mateixos estudiants o a les seves famílies. A països com Anglaterra, Austràlia, Canadà i Estats Units les taxes són molt més elevades que a les universitats espanyoles. El problema és que aquestes polítiques incideixen directament sobre la decisió dels estudiants d'estudiar, no només pel fet d'augmentar el cost d'entrada dels estudiants, sinó perquè s'incrementa el cost d'oportunitat d'estudiar davant l'opció d'entrar al mercat laboral. Per això, és necessari establir mecanismes o instruments per evitar que els individus amb rendes més baixes en quedin exclosos. Als països esmentats anteriorment s'utilitzen crèdits que s'han de tornar una vegada els estudiants han finalitzat els estudis i s'han incorporat al mercat laboral, beques per als estudiants bons o per als que no tenen recursos, xecs escolars i deduccions fiscals. Cada un d'aquests mecanismes o instruments té un efecte diferent sobre la decisió dels individus. Per això, és important analitzar l'impacte que tindria cada un dels instruments sobre la decisió d'estudiar dels individus. Espanya va en la mateixa direcció que els països anglosaxons; una prova d'això és la mesura del Govern d'aprovar una partida de 50 milions d'euros per dedicar a crèdits sense interessos, amb l'objectiu de permetre finançar els títols de grau.

En el aquest treball ens centrarem en l'anàlisi de les determinants que influeixen en la presa de decisions dels estudiants a l'hora de cursar estudis postobligatoris. Tradicionalment, s'ha centrat en qüestions d'estructura de mercat, però aquí analitzarem els factors subjectius revelats pels mateixos estudiants com són les preferències intertemporals, les restriccions pressupostàries, l'accés a la

². El cost d'oportunitat fa referència al salari a què es renuncia si una persona es dedica a temps complet als estudis i no treballa.

informació, etc. L'interès és evident en una economia en la qual l'estructura productiva permet i fomenta un accés fàcil al mercat laboral. No obstant això, malgrat que les Illes Balears es caracteritzen per una estructura productiva similar a la de les Illes Canàries (totes dues molt especialitzades en el sector turístic), les dades referents a les Illes Balears quant al grau de formació de la seva població són sensiblement pitjors. Per això, per trobar una explicació raonable a les decisions de continuar o no amb l'ensenyament postobligatori, per així poder definir les polítiques adequades, s'ha d'analitzar el procés de presa de decisions dels interessats: els estudiants.

A més, el treball es completa amb una anàlisi sobre el tipus d'instruments financers que es podrien establir per evitar que els estudiants deixin d'estudiar per una qüestió purament econòmica. En concret, ens plantejarem en quina mesura les beques o els préstecs a interès zero són capaços d'estimular els estudiants per continuar els estudis postobligatoris. L'interès d'aquest apartat es deu a la necessitat de contrarestar l'efecte del previsible augment de les taxes universitàries si es fa cas de la demanda recent, en el marc de la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles (CRUE), d'augmentar les taxes notablement, cosa que podria tenir efectes dramàtics en una comunitat com les Illes Balears en què el cost d'oportunitat d'estudiar és superior al d'altres comunitats.

Les dades que s'utilitzen per a l'estudi procedeixen d'una enquesta que s'ha dut a terme entre els estudiants de 4t d'ESO de les Illes Balears. En aquest curs és quan hauria de finalitzar l'ensenyament obligatori (si els alumnes no acumulen retards) i quan els estudiants han de decidir si volen continuar amb estudis postobligatoris o no. En concret, l'enquesta recull informació de més de 1.800 alumnes de 4t d'ESO procedents de 30 centres diferents. La mostra és representativa i inclou centres privats, concertats i públics de diferents municipis.

Els principals resultats de l'estudi revelen les dades següents:

En primer lloc, una immensa majoria de les persones enquestades (un 95%) manifesta voler continuar estudiant després de l'ensenyament obligatori, cosa que contrasta amb les taxes d'escolarització reals observades als 17 anys per a la població balear. Trobem dues possibles explicacions per a aquest fet. D'una banda, gran part de l'alumnat que abandona els estudis no són bons estudiants i acumulen retards abans d'arribar a 4t d'ESO. Aquests alumnes abandonen l'ensenyament obligatori en complir 16 anys, en moltes ocasions sense ni arribar a cursar 4t d'ESO. D'altra banda, hi ha un desfasament entre el que desitgen fer els alumnes a final de curs i el que realment acaben fent. Alguns pretenen continuar estudiant, però en obtenir mals rendiments a final de curs o davant de la possibilitat d'obtenir una feina amb facilitat acaben abandonant els estudis.

En segon lloc, que els alumnes que tenen més probabilitats de continuar estudiant, una vegada que ha finalitzat l'ensenyament obligatori, són els que tenen pocs germans o cap germà, els que assisteixen a un col·legi privat o concertat i que la seva mare té estudis de grau mitjà o superior (fet que apunta a estudiants que tenen pares amb una certa capacitat econòmica per poder finançar els estudis dels seus fills). A més, com es podria esperar, els alumnes amb més probabilitat de continuar estudiant són els que estan més ben informats (sobre les sortides professionals, els diferents estudis que poden cursar i el fet que els estudis els ajudaran a obtenir un salari més alt), tenen millors resultats acadèmics i una preferència temporal petita (la qual cosa significa que estan disposats a

renunciar a un sou avui a canvi d'obtenir un sou lleugerament superior en el futur, una vegada hagin finalitzat els estudis).

En tercer lloc, només una petita minoria dels estudiants (un 4%) al·lega tenir problemes econòmics per poder cursar estudis universitaris. D'aquests, gairebé la totalitat estudiarien en cas que se'ls concedís una beca i tres quartes parts també estudiarien si se'ls concedís un préstec sense interessos una vegada que comencessin a treballar. Per tant, les beques sembla que són un instrument més efectiu malgrat que el cost per a l'administració és més alt.

El treball s'estructura de la manera següent. En la segona secció, s'evidencia el problema de capital humà i de les baixes taxes d'escolarització que presenta la comunitat de les Illes Balears en relació amb la resta de comunitats espanyoles. En la tercera secció, es descriu l'enquesta duta a terme per a l'estudi i els resultats principals que s'hi agreguen. En la quarta, s'analitza el perfil de l'alumnat que decideix continuar la formació després de l'ensenyament obligatori, així com els motius que el mou i els efectes que podrien tenir diverses polítiques que pretenguin incentivar la formació postobligatòria. En l'última secció, es resumeixen les conclusions principals.

2. BALEARS I EL CAPITAL HUMÀ

2.1. La teoria del capital humà

Des de l'àmbit de l'economia, i en particular de la teoria del creixement, l'educació és un dels principals factors que, juntament amb el progrés tecnològic, explica els processos de creixement econòmic i desenvolupament de la societat. Al seu torn, el progrés tecnològic està estretament relacionat amb el capital humà dels individus que componen la societat. Això fa que perquè una societat es desenvolupi econòmicament sigui necessari que n'augmenti el capital humà, i la manera més directa d'incidir-hi és a través de l'educació i la formació de la població.

Els articles seminals de Denison (1962), Becker (1962), Uzawa (1965), Jorgenson i Griliches (1967), entre d'altres, que van tenir continuació en els de Bishop *et al.* (1985), Lucas (1988), Lynch, (1989), Mankiw, Romer i Weil (1992), Barro i Lee (1993), situaven el capital humà, tant des d'un punt de vista teòric com empíric, com un dels factors productius més rellevants a l'hora d'explicar qüestions de creixement i desenvolupament econòmics, així com els processos d'innovació tecnològica. En una altra línia, hi ha els treballs de Becker (1962) i Schultz (1962), que consideren que l'educació té un efecte de senyalització en un mercat laboral amb informació imperfecta. Així, les empreses estan disposades a pagar més pels treballadors amb més educació, com a simple senyal de més productivitat.

Aquestes aportacions posaven de manifest que el factor productiu que s'havia de tenir en compte no era el nombre de treballadors, sinó la seva "qualitat". La formació dels treballadors, adquirida a través de l'educació o dels anys d'experiència en el lloc de treball, incideix sobre la seva productivitat o, el que és el mateix, sobre la seva contribució quant a la generació de riquesa. I aquí apareix el concepte de capital humà, que va més enllà del concepte de força de treball. El resultat principal

que s'ha posat de manifest en aquesta literatura és que hi ha una relació positiva entre el grau de formació de la població (i per extensió de la força de treball) i el grau de desenvolupament d'una economia (si ho comparem en termes de renda per capita o taxes de creixement).

Tanmateix, les implicacions econòmiques del nivell de capital humà van més enllà dels efectes sobre el grau de producció o productivitat. En concret, la remuneració dels factors productius va lligada a la seva productivitat. En aquest sentit, el nivell de capital humà afecta directament el nivell dels salaris de la població ocupada, pot afectar la relació entre la remuneració del capital i del treball i, en definitiva, la distribució de la renda entre els individus d'una societat. Per tant, des del punt de vista de la teoria econòmica, els treballadors més ben formats i educats seran els que assoleixin uns salaris i un nivell de vida millors.

Tampoc no hem de menysprear els beneficis no monetaris que té l'educació sobre el benestar dels individus. S'ha comprovat que els individus més educats gaudeixen d'un millor estat de salut, de capacitats organitzatives més bones, de llocs de treball més ben valorats socialment, de més dots culturals per llegar als descendents, i també gaudeixen més de certes expressions artístiques i culturals.

Altres implicacions tenen un caràcter més social, en el sentit que el grau de formació de la població pot incidir també sobre el grau de cohesió social, el funcionament de les institucions democràtiques, la delinqüència i la criminalitat o altres aspectes que no analitzarem en aquestes pàgines però que sí que s'integren sota el concepte de l'anomenat *capital social*.

2.2. El capital humà a les Balears

El tema del capital humà és d'especial interès a les Balears. Primer, per la situació de les Balears respecte a la relació entre capital humà, riquesa i creixement econòmic. Malgrat que en la literatura la relació positiva entre graus de formació i riquesa està prou provada, les Balears representen una excepció d'aquests resultats. I, en segon lloc, perquè les implicacions econòmiques que tenen els nivells de formació baixos es manifesten clarament en els guanys que perceben els treballadors. En particular, Rosselló (2003) mostra que el salari mitjà mensual que guanya cada treballador de les Balears està per sota de la mitjana espanyola. Argumenta que un dels factors clau per explicar aquestes diferències es troba en els baixos nivells de formació de la població; i destaca que, si bé el capital humà té dos components que són l'experiència i l'educació, no sembla que a les Balears una importància més rellevant del component experiència dels treballadors permeti compensar els baixos nivells de formació. En particular, el que suggereixen les dades és que la remuneració del capital humà pel component experiència és inferior a la remuneració del capital humà pel component educació. També es posa de manifest que a les Balears el problema no recau només en el baix grau de formació de la població, sinó també en tenir un sistema educatiu caracteritzat per unes elevades taxes de fracàs escolar i una dotació escassa quant a infraestructures educatives i de despesa en educació. Per tot això, l'Administració Pública ha de tenir un paper molt important en el disseny de les polítiques educatives.

En el quadre I presentem la distribució per nivells d'educació per a diferents classificacions de la població durant el període 1990-2001. En aquest cas no ens referim al concepte de capital humà (més difícil de quantificar), sinó estrictament als anys d'escolarització i al grau de formació educativa.

El primer que es pot destacar és que en totes les classificacions de la població, tant a Espanya com a les Balears, ha disminuït el pes del col·lectiu d'individus amb estudis inferiors a la primària. També és una constant en les dades el fet que a mesura que passem de la població en edat de treballar a la població activa i, posteriorment, a la població ocupada, el col·lectiu d'individus amb estudis inferiors al nivell de primària continua perdent pes, ja no al llarg del temps, sinó entre les diferents classificacions de la població. Per tant, les dades suggereixen que un nivell de formació més alt incideix a l'hora d'incorporar-se com a població activa i també per entrar en el mercat laboral. Això es veu molt clarament en el col·lectiu de persones analfabetes, que el 2001 tenia un pes entre la població ocupada i l'activa que no superava l'1% ni a Espanya ni a les Balears. En canvi, entre la població en edat de treballar superava el 2,5% en tots dos casos.

QUADRE 1: NIVELLS D'EDUCACIÓ PER A DIFERENTS CLASSIFICACIONS DE LA POBLACIÓ (% SOBRE EL TOTAL DE LA POBLACIÓ)

	Balears				Espanya			
	1990	1995	1997	2001	1990	1995	1997	2001
Població en edat de treballar								
Analfabets	4,88	4,46	4,44	2,52	5,59	4,18	3,71	3,56
Sense estudis o primaris	56,50	47,70	40,56	37,15	55,05	47,91	44,56	40,60
Estudis mitjans	31,91	41,06	47,32	50,98	31,73	38,81	41,43	43,52
Inferior a estudis superiors	3,73	3,65	4,17	4,24	4,26	4,80	5,42	6,06
Estudis superiors	2,99	3,13	3,51	5,11	3,38	4,31	4,89	6,26
Població activa								
Analfabets	1,03	0,71	0,76	0,16	1,51	0,88	0,70	0,53
Sense estudis o primaris	48,23	37,74	29,15	23,72	47,29	36,78	32,25	24,92
Estudis mitjans	40,91	51,52	59,32	63,01	39,71	48,26	51,19	55,63
Inferior a estudis superiors	5,29	5,34	5,52	5,73	5,88	6,77	7,68	8,51
Estudis superiors	4,54	4,70	5,24	7,39	5,61	7,30	8,17	10,42
Ocupats								
Analfabets	0,98	0,65	0,72	0,17	1,45	0,75	0,60	0,45
Sense estudis o primaris	48,59	38,06	30,45	23,25	48,66	37,72	32,83	24,79
Estudis mitjans	39,87	50,46	57,58	62,91	37,80	46,27	49,62	55,14
Inferior a estudis superiors	5,70	5,66	5,76	6,08	6,20	7,29	8,25	8,71
Estudis superiors	4,86	5,17	5,49	7,60	5,89	7,97	8,70	10,91

Font: Bancaja-IVIE

Un altre aspecte que cal destacar és que a les Balears, a part de la reducció del pes dels col·lectius amb estudis per sota els primaris, el col·lectiu de persones amb estudis superiors als primaris té un pes més important si ho comparem amb la resta d'Espanya. Tanmateix, aquesta superioritat es deu al pes dels individus amb estudis mitjans, i a les Balears destaca un menor pes del col·lectiu amb estudis per sota dels superiors o amb estudis superiors. El 2001, el pes d'aquest col·lectiu entre els ocupats era del 13,68% a les Balears en front del 19,62% en el conjunt d'Espanya. Una diferència de sis punts no deixa de ser molt significativa. Les diferències són molt semblants en el cas de la població activa.

Les dades anteriors indiquen que l'escolarització obligatòria fins als 16 anys ha permès augmentar el grau de formació de la població (en qualsevol de les seves classificacions) i, això, ha permès reduir el nombre de persones amb nivells de formació molt baixos. Això, sens dubte, ha tingut efectes significatius en el mercat de treball i, per extensió, en els sectors productius, i ha permès la contractació de personal més qualificat i, en definitiva, més productiu. Alhora, tenir més persones amb estudis mitjans ha permès augmentar el nombre de persones que accedeixen a la formació superior o per sota de la superior. En qualsevol cas, el que volem destacar és que malgrat que a les Balears s'ha experimentat una millora en els nivells de formació de la població, en la formació superior (i per sota de la superior) encara s'està lluny de la mitjana espanyola i, al capdavant, lluny de les comunitats autònomes amb nivells de renda semblants.

En el quadre 2 podem observar que les taxes d'escolarització a partir dels 3 anys són de gairebé el 100%. Les dades del curs 2000-2001, comparades amb les dades del curs 94-95 i 99-00, indiquen clarament que les taxes d'escolarització de la població de 3 a 16 anys han millorat a les Balears i, a més, hi ha una certa homogeneïtat respecte a totes les regions, a causa de l'obligatorietat de prolongar els estudis fins als 16 anys. No obstant això, les taxes d'escolarització en el curs 2005-2006 han caigut lleugerament a les Balears, fet que dispara les alertes i fa necessari no relaxar-se en l'educació obligatòria. Molt probablement, aquest empitjorament es deu a la forta immigració que han rebut les Balears en aquests anys i que ha afegit un nou repte al sistema educatiu. Cal assenyalar que la nostra anàlisi se centra en les taxes d'escolarització en l'educació postobligatòria, que és la que presenta les diferències de les Balears amb la resta de comunitats autònomes. La taxa d'escolarització a partir dels 17 anys ha caigut tres punts en el curs 2005-2006, una cosa que no succeeix en cap altra regió llevat d'Astúries, Madrid, La Rioja i Melilla. Les Balears continua sent la comunitat autònoma amb la taxa d'escolarització més baixa a partir dels 16 anys, però a més han augmentat les diferències respecte a la mitjana. La taxa d'escolarització als 17 anys se situa en un 61%, molt per sota del 75,7% de la mitjana estatal o del 95,6% assolit a Navarra. Aquestes baixes taxes d'escolarització abans dels 17 anys tenen un impacte evident sobre el nombre d'estudiants universitaris. Per tant, des del punt de vista de l'escolarització, la situació de les Balears ha empitjorat. Aquest fet fa indispensable que l'àmbit d'actuació hagi de tenir molt en compte l'ensenyament postobligatori.

QUADRE 2. TAXES NETES D'ESCOLARITZACIÓ EN EDATS SIGNIFICATIVES

	3 anys			15 anys			16 anys			17 anys		
	95/96	00/01	05/06	95/96	00/01	05/06	95/96	00/01	05/06	95/96	00/01	05/06
TOTAL	62,9	89,7	96,0	92,6	97,4	97,5	80,9	88,7	87,9	74,3	74,8	75,7
Andalusia	21,4	67,5	98,1	91,8	95,6	99,9	74,7	87,8	87,6	67,4	72,1	72,3
Aragó	85,8	97,6	100,0	95,0	100,0	97,2	87,7	90,2	93,1	80,4	79,0	82,6
Astúries	80,2	96,3	97,1	97,8	100,0	98,4	91,0	95,7	93,0	85,2	88,5	86,2
Balears	58,6	95,0	88,9	91,3	93,9	93,2	75,3	82,8	77,8	64,3	64,6	61,0
Canàries	49,4	91,0	93,7	96,7	95,7	94,6	78,5	86,8	85,1	71,8	74,5	72,5
Cantàbria	81,9	93,5	95,3	98,0	98,8	99,7	87,6	94,1	92,1	81,3	82,0	82,9
Castella i Lleó	91,4	100,0	100,0	97,8	100,0	100,0	91,1	97,8	96,0	83,8	86,5	86,6
Castella-la Manxa	69,0	97,1	100,0	88,8	95,2	99,2	73,7	84,1	87,6	67,4	68,4	72,5
Catalunya	100,0	100,0	96,1	91,6	99,2	98,1	79,6	84,7	84,4	71,6	68,8	71,9
València	46,2	87,9	92,4	88,7	97,9	95,9	77,1	84,2	82,6	68,5	66,6	69,8
Extremadura	67,9	94,2	99,4	87,8	93,3	98,7	75,9	85,7	87,5	69,0	71,9	75,2
Galícia	77,7	90,3	98,3	95,1	97,8	98,9	83,3	95,0	90,8	79,7	81,1	82,6
Madrid	69,2	95,3	90,7	91,7	98,4	93,8	85,7	92,6	89,3	81,2	80,4	78,1
Múrcia	51,4	92,7	97,5	90,6	94,8	95,7	75,7	80,0	89,0	69,9	67,5	72,9
Navarra	98,6	97,2	96,7	91,1	94,7	96,2	81,2	89,5	94,4	77,2	81,1	86,3
País Basc	100,0	100,0	100,0	98,4	100,0	97,5	96,1	96,2	97,0	90,7	90,3	95,6
Rioja (La)	86,8	100,0	97,4	99,5	100,0	99,4	88,3	88,1	91,3	83,0	78,5	77,4
Ceuta	49,3	76,8	98,3	77,8	88,2	86,5	62,0	80,6	94,0	48,3	67,5	76,5
Melilla	32,6	81,1	99,0	84,8	91,4	95,1	58,5	82,4	83,1	57,4	75,9	72,0

Font: Oficina d'Estadística del Ministeri d'Educació i Ciència (2008)

Tanmateix, les decisions dels potencials estudiants no atenen només aquests dos aspectes. També pot influir en la seva decisió l'oferta educativa així com les expectatives de poder trobar una feina després de finalitzar els estudis. En aquest sentit, sembla plausible que menys possibilitats d'entrada en el mercat laboral vagin associades a graus superiors d'escolarització postobligatòria. Per tant, hauríem d'observar una relació positiva entre la taxa d'atur d'una regió i les taxes d'escolarització postobligatòria.

Com hem dit anteriorment, les baixes taxes d'escolarització no són l'únic problema en l'àmbit de l'educació a les Balears. Un altre dels problemes el trobem en els mals resultats dels estudiants. No és el nostre objectiu entrar a analitzar les causes d'aquests resultats, que possiblement s'hagin vist afectats per les successives reformes del sistema educatiu, l'arribada imprevista d'immigrants, l'escassa dotació de mitjans per dur a terme aquestes reformes, o el propi model productiu de les Illes Balears, entre altres causes. Encara que sí que analitzem l'efecte que tenen sobre la decisió de cursar estudis postobligatoris.

Les dades referides a estudiants que arriben a 4t d'ESO amb 15 anys són també reveladores dels problemes amb què es troba el sistema educatiu balear. Veiem en el quadre 3 com un 45% dels estudiants acumulen retards abans de 4t d'ESO. Només estan en una situació pitjor Ceuta i Melilla, ciutats autònomes que no es poden comparar en absolut amb les Balears en cap de les variables econòmiques de referència. Encara que els motius que poden explicar les taxes de fracàs escolar poden ser molt diversos, en un estudi recent de Marchesi (2003) es posa de manifest que un dels arguments més destacables és el nivell sociocultural de la família a la qual pertany l'escolar. En canvi, l'autor destaca que no hi ha una relació determinant entre el context econòmic, social i cultural i el rendiment dels alumnes. Per tant, l'autor conclou que la principal explicació rau en la mateixa configuració del model educatiu (la despesa pública, el temps d'aprenentatge, la flexibilitat organitzativa i curricular, així com la formació i l'estil d'ensenyament dels docents).

QUADRE 3. SITUACIÓ DE L'ALUMNAT DE 15 ANYS EN EL SISTEMA EDUCATIU 1999-2000

	% arriba a 4t ESO amb 15 anys	% acumula retards abans de 4t d'ESO
Espanya	63,9	36,1
Andalusia	57,7	42,3
Aragó	65,1	34,9
Astúries	66,5	33,5
Balears	54,8	45,2
Canàries	58,0	42,0
Cantàbria	61,5	38,5
Castella i Lleó	60,3	39,7
Castella-la Manxa	57,0	43,0
Catalunya	82,9	17,1
Comunitat Valenciana	61,3	38,7
Extremadura	57,3	42,7
Galícia	60,6	39,4
Madrid	63,7	36,3
Múrcia	57,6	42,4
Navarra	72,2	27,8
País Basc	72,7	27,3
Rioja (La)	65,3	34,7
Ceuta	50,1	49,9
Melilla	43,5	56,5

Font: Ministeri d'Educació i Cultura

3. DESCRIPCIÓ DE L'ENQUESTA I RESULTATS AGREGATS

En la secció anterior s'ha posat de manifest el problema que pateix l'economia balear quant al nivell d'estudis postobligatoris i la taxa d'escolarització després dels 16 anys. Per analitzar el perquè, s'ha realitzat una enquesta que estudia els factors socioeconòmics i subjectius que influeixen en la decisió de continuar estudiant. Tal com s'indicava en la introducció, l'enquesta ha estat contestada per alumnes de 4t d'ESO, perquè és quan se suposa (sempre que els alumnes no hagin repetit cap curs) que acaba l'ensenyament obligatori i els alumnes han de decidir si continuen estudiant o no. L'enquesta s'ha realitzat a final de curs, en els mesos de maig i juny, perquè els alumnes tinguin al més clar possible la decisió de continuar o no els estudis.²

Per evitar possibles problemes amb la formulació de les preguntes i testar que mitjançant el qüestionari es podien aconseguir els objectius plantejats en el projecte, es va passar una enquesta pilot a més de 150 alumnes de diferents centres el mes de març. Una vegada detectades les preguntes que havien provocat més confusió, aquestes han estat reformulades a l'hora d'elaborar el qüestionari definitiu. Amb això s'ha aconseguit que el nombre d'alumnes que deixa preguntes sense contestar sigui el més reduït possible.

Tal com s'observa en el quadre 4, en l'enquesta han participat 30 centres (públics, privats i concertats) de Mallorca i s'han recollit un total de 1.803 enquestes vàlides per a l'explotació estadística.

QUADRE 4. CENTRES PARTICIPANTS I NOMBRE D'ENQUESTES REALITZADES		
Centre	Núm. d'enquestes	Tipus de centre
CIDE	120	Concertat
Col·legi La Salle	105	Concertat
Col·legi Pius XII	55	Concertat
Col·legi San Agustín	40	Concertat
Col·legi Sant Francesc	73	Concertat
Col·legi Sant Vicenç de Paül	14	Privat
IES Albuhaia	23	Públic
IES Alcúdia	91	Públic
IES Arxiduc Lluís Salvador	47	Públic
IES Aurora Picornell	9	Públic
IES Bendinat	89	Públic
IES Berenguer d'Anoia	57	Públic
IES Calvià	67	Públic
IES Can Peu Blanc	53	Públic
IES Damià Huguet	52	Públic
IES Felanitx	75	Públic
IES Guillem Cifre de Colonya	66	Públic
IES Guillem Colom de Casanovas	53	Públic
IES Guillem Sgrera	56	Públic

² Si bé és cert que únicament un 3,2% estaven indecisos quant a la decisió de continuar estudiant, fer l'enquesta a la part final de curs ha suposat que alguns alumnes (s'estima que un màxim d'un 10%) ja hagin deixat els estudis, sense acabar el curs, en complir els 16 anys.

IES Joan Maria Thomàs	81	Públic
IES Llompart	63	Públic
IES Josep Sureda i Blanes	75	Públic
IES Juníper Serra	28	Públic
IES Madina Mayurqa	78	Públic
IES Marratxi	101	Públic
IES Mossèn Alcover	82	Públic
IES Port Pollença	37	Públic
IES Son Ferrer	44	Públic
IES Son Pacs	20	Públic
IES Son Rullan	49	Públic
Total	1.803	

En el quadre 5 es resumeixen les principals característiques socioeconòmiques i familiars disponibles de les persones enquestades.

QUADRE 5. CARACTERÍSTIQUES SOCIOECONÒMIQUES DE L'ENQUESTA		
		% sobre el total
Any de naixement		
	1989	0,17
	1990	8,76
	1991	25,89
	1992	65,18
Nombre de germans		
	0	11,53
	1	56,3
	2	22,94
	3	5,71
	4	1,68
	5	0,67
	6	0,67
	7	0,17
	Més de 8	0,34
Germans més grans		
	Sí	50,17
	No	49,83
Estat civil dels pares		
	Casats o parella de fet	77,37
	Separats o divorciats	20,28
	Vidu o vídua	2,35
Formació del pare		
	Sense estudis	8,13

	Estudis primaris	35,99
	Estudis mitjos	35,01
	Estudis superiors	20,53
	D'altres	0,35
Formació de la mare		
	Sense estudis	6,32
	Estudis primaris	37,73
	Estudis mitjans	34,66
	Estudis superiors	20,89
	D'altres	0,4
Situació laboral pare		
	Desocupat	1,56
	Inactiu	0,92
	Jubilat o incapacitat	3
	Treballant	94,52
Situació laboral mare		
	Desocupada	5,38
	Inactiva	9,45
	Jubilada o incapacitat	1,81
	Treballant	83,36

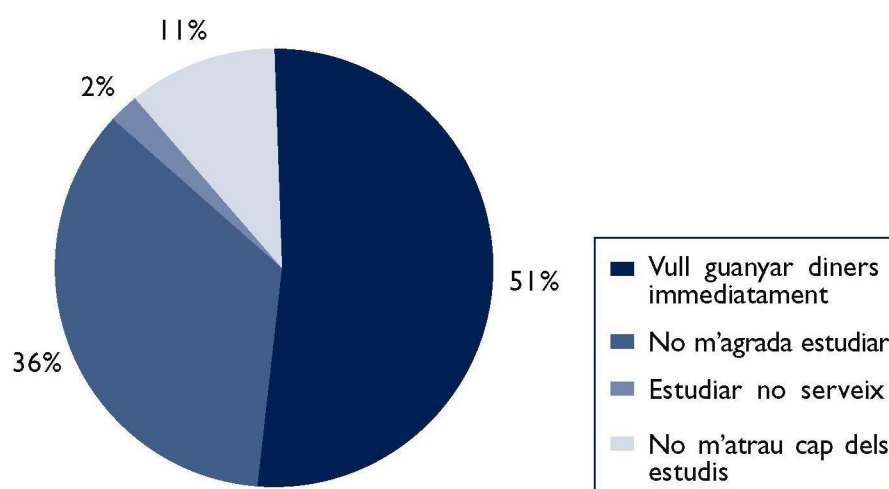
En el quadre anterior s'observa que un 25% dels estudiants van un any endarrerits, mentre que un 10% acumulen un endarreriment superior. Aquestes xifres són lleugerament inferiors a les que mostra el quadre 3 i són degudes a que a final de curs ja hi ha estudiants que han complert els 16 anys i han decidit abandonar els estudis sense finalitzar l'ESO. D'altra banda, les dades revelen que el més freqüent és tenir un germà (amb un 56% sobre el total de la mostra) i que en un 77% dels casos els pares estan casats o són parella de fet. Quant a la formació dels pares, observem que no hi ha grans diferències entre ells. Predominen els estudis primaris i mitjans amb un percentatge d'aproximadament un 35% per a cada un d'ells i en tots dos sexes. Un 10% dels pares tenen estudis superiors. Finalment, observem que la majoria de pares es troben en una situació activa, encara que el percentatge és lleugerament superior en el cas del pare (83% de les mares treballen, mentre que el percentatge se situa en un 95% en el cas dels pares).

En el quadre 6 es recullen les variables corresponents a les preferències i la informació dels estudiants. Un 95% dels estudiants pretén continuar els estudis, encara que el percentatge d'estudiants que efectivament continuarà els estudis és sensiblement inferior (la taxa d'escolarització dels alumnes de 17 anys en el curs 2005-2006 a les Balears és de només un 61%, tal com es mostra en el quadre 2, la més baixa d'Espanya). Un 79% dels enquestats creuen que el sou que rebran si estudien serà superior, mentre que un 7% no ho pensen. Quant a la informació rebuda pel centre, la immensa majoria pensa que és adequada o molt adequada (al voltant d'un 80%), tant per la informació que reben per continuar estudiant com per les diverses sortides professionals disponibles.

QUADRE 6. PREFERÈNCIES DELS ESTUDIANTS I INFORMACIÓ REBUDA	
	% sobre el total
Vols continuar estudiant?	
Sí	94,54
No	2,28
No ho sé	3,18
Creus que si estudies tindràs un sou més elevat?	
Sí	78,92
No	7,36
No ho sé	13,72
Com consideres el suport i la informació que proporciona el col·legi per ajudar-vos a escollir si estudiar o no?	
Molt adequats	14,8
Adequats	68,78
Insuficients	13,47
Molt insuficients	2,95
Com consideres el suport i la informació que ofereix el col·legi sobre les sortides professionals que tindreu si no estudiueu?	
Molt adequats	14,64
Adequats	63,07
Insuficients	19,66
Molt insuficients	2,63

En el gràfic 1 s'enumeren els principals motius pels quals no es vol continuar estudiant. La raó principal és perquè es volen guanyar diners immediatament (51%); en segon lloc, perquè no agrada estudiar (36%); i, en tercer lloc, perquè cap dels estudis que s'ofereixen no resulta atractiu (11%).

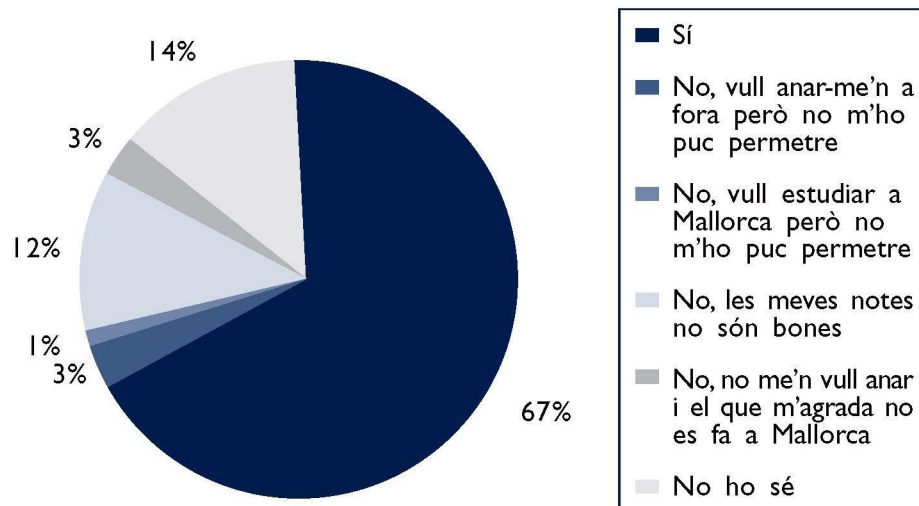
GRÀFIC 1: MOTIUS INDICATS PELS ESTUDIANTS QUE NO VOLEN CONTINUAR ELS ESTUDIS

Nota: la suma dels percentatges excedeix el 100% perquè els enquestats podien donar respostes diverses.

Quant a l'ensenyament universitari, les preferències de l'alumnat queden reflectides en les figures 2 i 3.

GRÀFIC 2: PREFERÈNCIES DE L'ALUMNAT QUANT A L'EDUCACIÓ UNIVERSITÀRIA. SI VOLGUESSIS CONTINUAR ESTUDIANT, HO PODRIES FER?

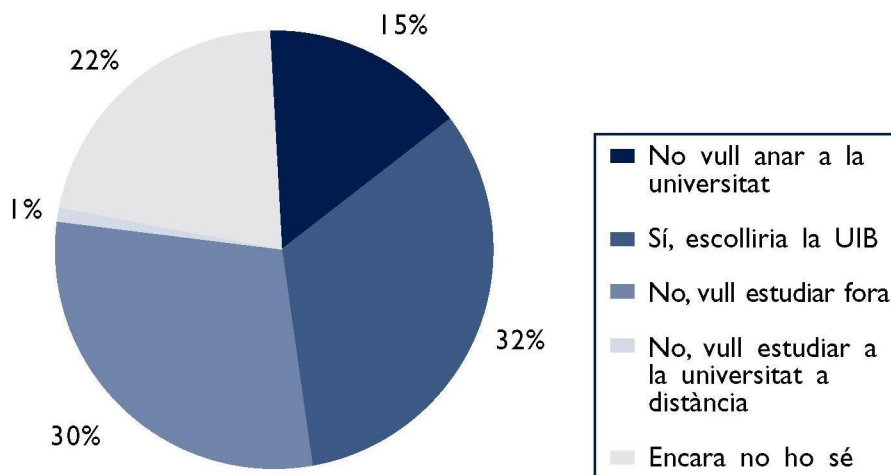

En el gràfic 2 s'observa com un 67% dels estudiants, si ho volen, no tenen problemes per continuar els estudis universitaris. Només un 4% dels estudiants al·leguen no poder estudiar per motius econòmics (tant si volen estudiar a Mallorca com si se'n volen anar a fora). Cal destacar que un 12% dels enquestats al·leguen problemes acadèmics, creuen que les seves notes no són prou bones per continuar els estudis. A un 3% dels estudiants no els agrada cap dels estudis que s'ofereixen. Finalment, hi ha un 14% que encara no sap si tindrà problemes a l'hora de cursar els estudis universitaris.

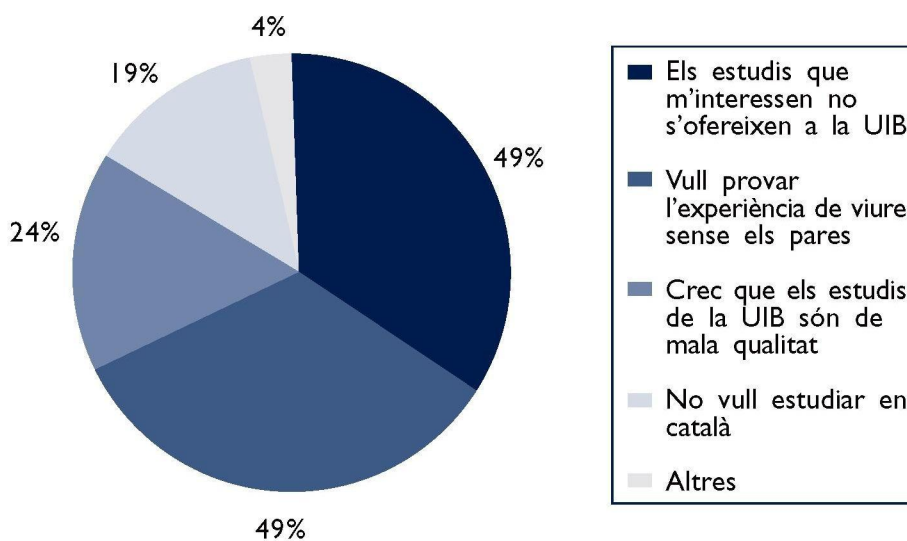
En el gràfic 3 analitzem les preferències dels estudiants a l'hora de continuar els estudis a la UIB. En el gràfic 3a se'ls pregunta si escollirien la UIB. Aproximadament, una tercera part triaria la UIB, un altre terç no sap si l'escolliria, un 1% es decantaria per una universitat no presencial (UNED o UOC) i la resta preferiria anar-se'n a fora per continuar els estudis. Els principals motius per voler estudiar fora són: la falta d'oferta d'estudis (els enquestats volen estudiar una carrera que no s'ofereix a la UIB) i provar l'experiència de viure sense els pares, totes dues seleccionades per un 49% dels enquestats que volen estudiar fora. Cal destacar que un 24%^x dels enquestats opinen que els estudis de la UIB són de més mala qualitat, per la qual cosa cal que la UIB millori la imatge davant dels estudiants potencials i la societat en general. Per això, s'ha d'intentar oferir i difondre informació sobre la qualitat de la docència i de la recerca que es duu a terme a la UIB. Finalment, un 19% argumenta tenir problemes amb el català com a motiu per anar-se'n a estudiar fora.

GRÀFIC 3: PREFERÈNCIES DE L'ALUMNAT QUANT A ESTUDIAR A LA UIB

Gràfic 3a. Si vols continuar amb els estudis universitaris, escolliràs la UIB?

Gràfic 3b. Principals motius per estudiar fora

Nota: en el gràfic 3b, la suma dels percentatges supera el 100%, ja que es contemplava la possibilitat que els enquestats senyalessin diversos motius

4. RESULTATS DE L'ESTUDI

4.1. Factors que influeixen en la decisió d'estudiar

En primer lloc, volem analitzar el procés de presa de decisions dels estudiants, aspecte que de moment no s'ha tingut gaire en compte en la literatura. De fet, en la literatura només trobem funcions de demanda o estimacions de les taxes d'abandonament dels estudis, bé a partir de

les dades de l'enquesta contínua de pressuposts familiars i de l'enquesta de població activa, bé a partir de les dades agregades per a tota l'economia i no en les preferències manifestades pels estudiants potencials –vegeu Petrongolo i San Segundo (2002), Beneito *et al.* (2001). Les explicacions anteriors poden tenir sentit per si mateixes, però la seva rotunditat ha d'anar acompanyada d'anàlisis complementàries realitzades a partir de les decisions dels agents, els estudiants potencials.

Així, en aquesta secció s'analitzen, amb les tècniques economètriques i estadístiques adequades, els aspectes essencials que condicionen la decisió dels estudiants de continuar els estudis o no. Als aspectes més tradicionals, com l'entorn socioeconòmic de la família, afegirem aspectes relacionats amb les preferències individuals. Per conèixer la motivació de les decisions dels estudiants, necessitarem esbrinar com els afecta l'educació dels pares, la informació rebuda pels enquestats, fins a quin punt perceben l'educació com una inversió i quines són les seves preferències temporals. En el quadre 7 trobem una petita descripció de les variables utilitzades i una estadística descriptiva. Com que la majoria de les variables són discretes, en comptes d'oferir la mitjana i la variància, com sol ser freqüent, s'ofereix el percentatge que representen respecte del total de la mostra. Únicament en el cas del nombre de germans es tracta d'una variable contínua i s'indica la mitjana de la variable, que en aquest cas és d'1,4 germans.

Les variables que estan agrupades dins de les preferències temporals fan referència a la quantitat de diners que seria necessari oferir-los com a recompensa perquè decidissin estudiar una carrera universitària de quatre anys abans de posar-se a treballar. Com més gran és l'índex de preferència, més petita és la quantitat de diners que hem d'oferir als estudiants perquè decideixin estudiar en comptes de posar-se a treballar. Per tant, els que contesten l'opció 4 són els que estan més disposats a renunciar a un sou avui per tal de guanyar una mica més en el futur. Aquesta variable s'ha construït partint de les preguntes 22, 23 i 24, tal com es mostra en el quadre 7. Malgrat que la variable es comporta com es podria esperar i el format és similar al que es fa servir en altres enquestes,³ la baixa resposta de les opcions en què en un primer lloc es decanten per estudiar i en una segona fase pel contrari (o viceversa), fa pensar que potser als enquestats els ha resultat difícil pensar en la situació hipotètica plantejada i han estat condicionats per la idea que tenen al cap de si volen continuar estudiant o no. Per això, de cara a futures investigacions, es proposa plantejar la pregunta com una decisió en què poden fer un dipòsit bancari i obtenir un rendiment en el futur o bé disposar dels diners a dia d'avui. D'aquesta manera, s'evitaria la possible "endogenitat" en la resposta a les preguntes i la decisió de continuar els estudis.

³ Barsky *et al.* (1997) fan servir un esquema de preguntes similar al que s'empra en aquest treball per analitzar l'aversion al risc dels individus

QUADRE 7. DESCRIPCIÓ DE LES VARIABLES QUE S'UTILITZEN PER A L'ESTIMACIÓ POSTERIOR

Variabls explicatives	%	Relació amb el qüestionari	Descripció de la variable
Continuar estudiant	94,3%	q12	I si vol continuar estudiant
Col·legi públic	77,3%	F	I si l'alumne pertany a un centre públic
Municipi interior	82,5%	G	I si el municipi del centre té zona costanera
Repetidor	34,9%	q1	I si l'estudiant no segueix el curs que li correspon d'acord amb l'any de naixement
Nombre de germans	1,37*	q2	En aquest cas oferim la mitjana i no el %
Estudis del pare mitjans o superiors	53,5%	q3	I si el grau d'estudis del pare és superior o mitjà
Estudis de la mare mitjans o superiors	54,2%	q4	I si el grau d'estudis de la mare és superior o mitjà
Casats o parella de fet	76,9%	q9	I si l'estat civil dels pares és casats entre ells o parella de fet
Males notes	11,4%	q16	I si creu que les notes no són bones per poder estudiar el que voldria
Tenir germans més grans estudiant	36,4%	q8	I si té germans més grans que estan estudiant
Informació del centre sobre estudis possibles		q10	
Informació adequada o molt adequada sobre els estudis	78,9%		
No rep informació suficient	16,4%		I si la informació que rep del centre sobre els futurs estudis no és adequada
Relació entre els salaris i els estudis		q15	
Hi ha relació positiva entre salaris i estudis	78,9%		
No hi ha relació entre salaris i estudis	7,4%		
No sap si ha relació entre salaris i estudis	13,7%		
Preferències temporals		q22, q23, q24	
No contesta	13,5%		
Preferència temporal 1	2,0%	q22_1, q23_1	I no està disposat a estudiar encara que això li suposi guanyar un 75% més en finalitzar els estudis
Preferència temporal 2	11,5%	q22_1, q23_2	I si està disposat a estudiar si el sou és un 75% més elevat en finalitzar els estudis
Preferència temporal 3	3,0%	q22_2, q24_1	I si no està disposat a estudiar si el sou en finalitzar és inferior a un 25% més
Preferència temporal 4	69,9%	q22_2, q24_2	I si està disposat a estudiar encara que el salari que obtingui en finalitzar sigui únicament un 25% inferior
Nombre d'observacions	1,778		Nombre d'observacions utilitzades en l'estimació

* En aquest cas no es tracta d'un percentatge sobre el total, sinó del nombre mitjà de germans.

**QUADRE 8. ESTIMACIÓ PRÒBIT PER ANALITZAR ELS DETERMINANTS DE LA DECISIÓ DE CONTINUAR ELS ESTUDIS
(VARIABLE DEPENDENT: CONTINUAR ESTUDIANT)**

Variables explicatives	Coefficient		Ef. s / prob.
Col·legi públic	-0,416	**	-2,3%
Municipi interior	0,142		0,9%
Repetidor	-0,52	***	-4,2%
Nombre de germans	-0,101	**	-0,7%
Estudis del pare mitjans o superiors	0,083		0,6%
Estudis de la mare mitjans o superiors	0,336	**	2,4%
Casats o parella de fet	-0,02		-0,1%
No hi ha relació entre salaris i estudis	-0,325	*	-2,9%
No sap si ha relació entre salaris i estudis	-0,323	**	-2,7%
No rep informació suficient	-0,254	*	-2,0%
Males notes	-0,13		-1,0%
Tenir germans més grans estudiant	0,151		1,0%
Preferència temporal 1	-0,727	***	-9,2%
Preferència temporal 2	0,021		0,1%
Preferència temporal 3	0,414		1,9%
Preferència temporal 4	0,544	***	4,6%
Constant	1,978	***	
PseudoR ²	0,199		
chi ²	154,125		
N	1778		
Log-likelihood	-310,7		

Nota: les estrelles marquen el grau de significació de la variable. Les que no tenen estrelles no són significatives al 10%. * $p < 0,1$; ** $p < 0,05$; *** $p < 0,01$

En el quadre 8 es mostra l'estimació pròbit que analitza la decisió d'estudiar. Com a variable dependent s'utilitza una variable que té valor 1 si l'alumne vol continuar estudiant i 0 en qualsevol altre cas. Com a variables explicatives es fan servir característiques sociodemogràfiques, característiques del centre, variables d'informació, preferències temporals i resultats acadèmics. La primera columna presenta el nom de la variable explicativa; la segona, el coeficient de l'estimació pròbit al costat del grau de significació. Finalment, l'última columna demostra l'efecte que tindria sobre la probabilitat un canvi en la variable (d'un 1% si la variable és contínua o de passar al valor alternatiu en les variables dicotòmiques). Per exemple, en la primera fila observem que anar a un col·legi públic té un coeficient de -0,416 i, com que és un valor negatiu, significa que redueix la probabilitat de voler continuar estudiant. Al costat d'aquest valor, les estrelles ens ofereixen la significació del coeficient, en aquest cas és significatiu al 5%. En l'última columna es mostra que l'efecte sobre la probabilitat és d'un -2,3%, la qual cosa significa que anar a un col·legi públic (en contraposició a anar a un de privat o de concertat) redueix un 2,3% la probabilitat que la persona enquestada vulgui continuar estudiant.

En primer lloc, comentarem les variables socioeconòmiques que poden ajudar a capturar la restricció pressupostària de la persona enquestada, *proxies* de la renda dels pares.⁴ Aquestes variables són el fet d'anar a un col·legi públic i els estudis dels pares. Es pot pensar que les famílies amb menys recursos van als col·legis públics, en comptes d'anar als concertats o privats, per això, l'efecte que s'espera sobre la probabilitat de la decisió d'estudiar és negatiu, tal com s'obté en l'estimació. Quant als estudis dels pares, la variable que resulta ser significativa és la dels estudis de la mare; si la mare té estudis mitjans o superiors, la probabilitat de continuar estudiant augmenta un 2,4%. Sorprenentment, els estudis del pare no tenen incidència sobre la voluntat de continuar estudiant en la regressió duta a terme, això es perquè hi ha una elevada correlació entre els estudis del pare i de la mare que fa que en introduir totes dues variables conjuntament en la regressió aparegui un problema de multicolinealitat, que provoqui que una de les dues variables no sigui significativa. A més, hi ha informació sobre el nombre de germans. Com més germans, més esforç representa per a les famílies sufragar els estudis dels fills i, per tant, el coeficient esperat és negatiu, tal com apareix en la taula. Per cada germà addicional, la probabilitat es redueix en un 0,7%.

D'altra banda, tenim dues variables, una d'objectiva i una altra de subjectiva, que capturen els resultats acadèmics: ser repetidor i creure que les notes que s'obtenen no són bones. Totes dues variables tenen un efecte negatiu, tal com es podria esperar, però en el cas de les notes no és significatiu. Per tant, la variable que ens ofereix una informació rellevant per a la presa de decisions de la persona enquestada és la variable objectiva. La variable "no rep informació suficient" sobre els possibles estudis també és rellevant. Els alumnes menys informats són els que tenen menys probabilitat d'estudiar. La pregunta que podem fer-nos és si això es deriva del fet que com que no volen estudiar no s'esforcen per informar-se o si, al contrari, com que no tenen informació no estan decidits a continuar els estudis.⁵

A més, també s'interroga l'alumnat sobre el rendiment esperat dels estudis. Com es podria esperar, els alumnes que no creuen que estudiar els hagi de permetre guanyar un salari més bo en el futur són els que tenen menys probabilitat de continuar estudiant.

Finalment, comentarem les preferències temporals. Els valors són creixents, el que significa que, com més baix sigui el salari que ens han d'oferir perquè nosaltres tinguem incentius per estudiar, més gran serà la probabilitat de continuar estudiant. Malgrat que els resultats són coherents amb el que s'espera a priori, cal interpretar els resultats amb prudència. En aquesta mateixa secció ja s'ha comentat que a vegades la interpretació de les preguntes de l'enquesta de les quals prové la informació ha resultat confusa per als estudiants, la qual cosa queda patent en la baixa resposta de les persones enquestades. Per evitar que aquesta variable distorsionés els resultats, s'ha dut a terme una anàlisi de robustesa. Per això, s'ha eliminat de l'estimació la variable de les preferències temporals i s'ha observat com tant el signe com la significació dels coeficients es manté, amb la qual cosa podríem concloure que les estimacions són robustes.

⁴ Desafortunadament, la renda dels pares no figura com a pregunta de l'enquesta per dos motius. En primer lloc, perquè és molt possible que les persones enquestades (que tenen uns quinze anys) desconeguin la renda que guanyen els pares. Tanmateix, també és important tenir present que es tracta d'una informació bastant confidencial i sobre la qual se sol ser reticent a respondre.

⁵ Com que se sap el centre a què pertany la persona enquestada, es podria intentar analitzar la correlació entre la informació que rep al centre (que podem suposar constant en cada un dels centres) i la resposta a la pregunta de continuar els estudis, però com que la immensa majoria creu que la informació que rep és adequada o molt adequada i que de cada un dels centres tenim poques observacions, resulta complicat dur a terme una anàlisi rigorosa que permeti diferenciar aquest fet.

La resta de variables analitzades no tenen un efecte significatiu sobre la decisió d'estudiar. En primer lloc, s'inclouïa informació sobre si el municipi a què pertany el centre té costa o és d'interior. La idea inicial és que en els municipis costaners és molt més senzill trobar feina no qualificada, la qual cosa podria explicar una disminució de la probabilitat de continuar els estudis. El signe obtingut és el que s'esperava, però l'efecte no és significatiu. També s'interrogava sobre l'estat civil dels pares, la idea subjacent era que les famílies desestructurades poden afectar el rendiment acadèmic dels estudiants i, per tant, la seva decisió d'estudiar; però les dades no semblen corroborar aquesta idea. Finalment, també s'inclou informació sobre si el germà o els germans més grans (en cas de tenir-ne) havien estudiat o estaven estudiant, però tampoc no ha tingut rellevància estadística.

A més de les variables contemplades en el quadre 8, també s'ha tingut en compte el centre a què pertany l'estudiant o la situació laboral dels pares, però aquestes variables s'han descartat de l'estimació final perquè no tenen un efecte significatiu en la decisió d'estudiar.

4.2. Beques i préstecs a interès zero

Un altre tema que s'analitza en aquesta secció és l'efecte del cost dels estudis en la decisió d'estudiar i les possibles mesures per pal·liar-lo. Com que un dels determinants més importants a l'hora de prendre la decisió d'estudiar són els costos dels estudis (incloent-hi el cost d'oportunitat), s'analitza l'efecte que podria tenir fer servir instruments encaminats a reduir-lo, com són les beques o els préstecs a interès zero per subvencionar els estudiants amb dificultats econòmiques, i que compensin al màxim possible l'increment de les taxes universitàries que hi pot haver en un futur pròxim a la universitat espanyola.

La importància d'aquesta contribució es basa en l'escassetat d'estudis aplicats que analitzen l'efecte d'un instrument o de l'altre. La literatura sobre aquest tema és eminentment teòrica. Cal destacar les aportacions de Cigno i Luporini (2003), Del Rey i Racionero (2006), Epple, Romano i Siegh (2003), García-Peñalosa i Walde (2000), Kemnitz (2004) i Rose i Sorensen (1992).

Per això, a la pregunta 16 del qüestionari la persona enquestada declara si tindria cap problema per continuar estudiant. Afortunadament, només un 4% dels estudiants al·leguen no poder estudiar per motius econòmics (tant si volen estudiar a Mallorca, com si se'n volen anar a fora), tal com es mostrava en el gràfic 2. D'aquests estudiants, gairebé la totalitat (un 96%) estudiarien si se'ls concedís una beca suficient per finançar els estudis; mentre que si, en lloc de la beca, poguessin optar per un préstec a interès zero a tornar una vegada comencin a treballar, un 76% decidiria cursar estudis universitaris. Per falta d'una anàlisi més rigorosa,⁶ la conclusió que en podem extreure és que la beca és més eficaç a l'hora d'incentivar els estudiants a anar a la universitat, si bé el cost econòmic per a l'Administració és molt superior al del préstec.

⁶ Desgraciadament, no es disposa de la informació suficient per poder dur a terme una anàlisi més rigorosa. Únicament un 4% dels enquestats al·lega tenir problemes econòmics a l'hora de cursar estudis universitaris, cosa que provoca que hi hagi únicament 76 persones enquestades que puguin respondre a les preguntes 17 i 18 del qüestionari. Aquest petit tamany mostrat fa que sigui complicat extreure conclusions sòlides a partir del que s'ha observat en l'enquesta.

6. CONCLUSIONS

En aquest treball evidenciem que la població de les Balears té un nivell mitjà d'estudis molt per sota de les altres comunitats autònomes. A més, aquest fet, lluny de semblar que es vagi corregint amb el pas del temps, s'ha anat accentuant durant els últims anys.

Un nivell d'educació baix implica una formació dels treballadors baixa, i això té efectes molt importants sobre els treballadors i sobre el conjunt de l'economia. D'una banda, una baixa formació dels treballadors es tradueix en un salari més baix, ja que el treballador serà menys productiu. A més, a l'hora de jubilar-se percebrà una pensió més baixa. D'altra banda, l'escassa formació dels treballadors es tradueix en un capital humà de l'economia més baix, i això repercuteix en el creixement econòmic, la renda per capita i el capital social.

Per això, és de vital importància analitzar les determinants que influeixen en els estudiants a l'hora d'abandonar prematurament els estudis o de decidir continuar formant-se. Els estudis presentats fins ara es basaven en aspectes agregats o d'estructura de mercat; en canvi, en aquest treball ens hem centrat en dades subjectives que provenen dels estudiants potencials (els interessats). Per això, s'ha confeccionat un qüestionari que han contestat més de 1.800 alumnes que estan a punt de finalitzar l'ensenyament obligatori.

Crida l'atenció que un 95% dels enquestats declaren voler continuar estudiant, aquesta xifra contrasta amb les dades provinents de l'Oficina d'Estadística del Ministeri d'Educació i Ciència (2008) per al cas de Balears, que revelen una taxa d'escolarització sensiblement inferior. Això es pot explicar per dos motius. Primer, molts dels alumnes que abandonen els estudis no són bons estudiants i solen acumular retards abans d'arribar a 4t d'ESO. Aquests estudiants abandonen l'ensenyament obligatori quan compleixen els 16 anys, en molts casos sense ni tan sols arribar a cursar 4t d'ESO. Segon, hi ha un desfasament entre el que volen fer els alumnes a final de curs i el que acaben fent realment. Alguns pretenen continuar estudiant, però quan obtenen mals rendiments a final de curs o davant de la possibilitat d'obtenir una feina amb facilitat decideixen no cursar estudis postobligatoris. Per tant, malgrat que considerem molt útil l'estudi que s'ha dut a terme, és important continuar investigant per comprendre millor els motius que impulsen els estudiants a abandonar prematurament els estudis i, així, poder dissenyar les polítiques adequades que redueixin les taxes d'abandonament. Una de les possibilitats seria dissenyar un qüestionari específic per analitzar els motius que impulsen els estudiants a abandonar els estudis i les causes del fracàs escolar.

Les dades indiquen que el perfil de la persona enquestada que pretén continuar els estudis és el següent. És un estudiant amb pocs germans, va a un centre privat o concertat, no ha repetit cap curs, els seus pares tenen estudis mitjans o superiors, sap que estudiar li reportarà un salari més alt en el futur, està ben informat sobre els possibles estudis que pot realitzar i està disposat a sacrificar un sou avui a canvi de guanyar una mica més en el futur. Òbviament, no complir algun dels requisits no implica, ni molt menys, que no vulgui continuar estudiant, però la probabilitat serà lleugerament més baixa. En resum, els estudiants que tenen més probabilitats de continuar els estudis són els que tenen pares amb una certa capacitat econòmica, estan ben informats, els seus resultats acadèmics són bons i són menys impacients a l'hora de guanyar diners (valoren més els diners en el futur).

Els motius que s'assenyalen per no continuar estudiant són principalment dos: que la persona enquestada vol guanyar diners ràpidament o que no li agrada estudiar. Quant als estudis universitaris, que tenen un cost superior per a l'alumne, trobem un 4% dels enquestats que revelen que no poden anar a la universitat per motius econòmics. D'aquests, un 96% estaria disposat a estudiar si se li concedís una beca suficient per finançar els estudis, mentre que si se li atorgués un préstec a interès zero a tornar un cop s'incorporés al mercat laboral, un 76% decidiria anar a la universitat. Per tant, la beca sembla un instrument més efectiu per incentivar l'alumnat a continuar estudiant, encara que el cost que suposa per a l'Administració sigui molt més gran.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BARSKY, R. B. [et al.]. "Preference Parameters and Behavioral Heterogeneity: an Experimental Approach in the Health and Retirement Study". *Quarterly Journal of Economics*, vol. CXII (1997), pàg. 537-580.

BECKER, G. *Human Capital*. Chicago: University Press, 1962.

BENITO, P. [et al.]. "Determinants of the demand for education in Spain". *Applied Economics*, 33 (2001), pàg. 1541-1551.

CES. *Memòria anual*, 2005.

CIGNO, A.; LUPORINI, A. (2003). "Scholarships or student loans? Subsidizing higher education in the presence of moral hazard". CES ifo WP, núm. 973 (juny del 2003).

CRUE. *Informació acadèmica, productiva i financera de les universitats públiques espanyoles (2000-2001)*. (Juny del 2002).

DEL REY, E.; RACIONERO, M. "Financing Schemes for Higher Education". *The Australian National University*, (2006) WP, núm. 460.

DENISON, E. "Education, Economic Growth and Gaps in Information". *Journal of Political Economy*, (1962).

EPPLE, S. R.; ROMANO R.; SIEG, H. "Petar Effects, Financial Aid, and Selection of Students into Colleges and Universities: An Empirical Analysis". *Journal of Applied Econometrics*, vol. 18 (2003), pàg. 501-525.

GARCÍA-PEÑALOSA, C.; WALDE, K. "Efficiency and Equity Effects of Subsidies to Higher Education". *Oxford Economic Papers*, 52 (2000).

Informe PISA, 2003 i 2008.

JOGERSON, D. W.; GRILICHES, Z. "The explanation of productivity change". *Review of Economic Studies*, 34 (1967).

KEMNITZ, A. "Funding, Competition and Quality in Higher Education". Mimeo, University of Mannheim, 2004.

MARCHESI, A. "El fracàs escolar a Espanya". Fundació Alternatives, DT 11/2003, 2003.

MEC. *Dades i Xifres del Sistema Universitari Espanyol*. Diversos anys.

Oficina d'Estadística del Ministeri d'Educació i Ciència. "Les xifres de l'educació a Espanya". Edició 2008.

PETRONGOLO, B.; SAN SEGUNDO, M. "Staying-on at school at 16: the impact of labor market conditions in Spain". *Economics of Education Review*, 21 (2002), pàg. 353-365.

ROSE, DAVID C.; SORENSEN, R. L. "High Tuition, Financial Aid, and Cross-subsidization: do Needy Students Really Benefit?". *Southern Economic Journal*, vol. 59 (1992), pàg. 66-76.

ROSSELLÓ, J. "Capital humà i desenvolupament econòmic a les Illes Balears", Sèrie Estudis Regionals - Situació Illes Balears - BBVA, 2003.

Sa Nostra. *Memòria de Sa Nostra de l'any 2005*.

UZAWA, H. "Optimum Technical Change in an Aggregative Model of Economic Growth". *International Economic Review*, 6 (1965), pàg. 18-31.

Annex I: Qüestionari de l'enquesta

ENCUESTA PARA EL ESTUDIO DE LOS DETERMINANTES DE LOS NIVELES DE ESCOLARIZACIÓN EN LA ENSEÑANZA POST-OBLIGATORIA

A rellenar por el encuestador	
A) Nombre del Colegio:	B) Fecha:
C) Municipio:	D) Localidad:
E) CP:	
F) Naturaleza del centro	G) Naturaleza del municipio
1 Público	1 Costa
2 Privado	2 Interior

Características socioeconómicas y familiares

<p>1) Año de nacimiento</p> <p>2) Número de Hermanos(as)
(sin contarte a ti)</p> <p>3) Nivel formación del padre</p> 1 Sin estudios 2 Estudios Primarios (Graduado escolar, EGB) 3 Estudios Medios (Bachiller, BUP, FP, carrera militar o similar) 4 Estudios superiores (Universitarios) 5 Otros:..... <p>4) Nivel formación de la madre</p> 1 Sin estudios 2 Estudios Primarios (Graduado escolar, EGB) 3 Estudios Medios (Bachiller, BUP, FP, carrera militar o similar) 4 Estudios superiores (Universitarios) 5 Otros:.....	5) Situación laboral del padre 1 Parado (busca trabajo) 2 Empleado en una empresa o fijo-discontinuo 3 Autónomo (trabajo por cuenta propia) 4 Inactivo (no trabaja y no busca trabajo) 5 Jubilado o incapacitado 6) Situación laboral de la madre 1 Parado (busca trabajo) 2 Empleado en una empresa o fijo-discontinuo 3 Autónomo (trabajo por cuenta propia) 4 Inactivo (no trabaja y no busca trabajo) 5 Jubilado o incapacitado 7) ¿Tienes algún hermano o hermana mayor? 1 Sí → 2 No
- 8) Al finalizar la ESO...**

 - 1 Siguió estudiando
 - 2 Se puso a trabajar
 - 3 Otros:.....

9) ¿Cuál es el estado civil entre tus padres?

- 1 Casados o pareja de hecho
- 2 Separados o divorciados
- 3 Viudo o viuda

Preferencias Estudiantes

10) ¿Cuál es el nivel de apoyo e información del colegio para ayudaros a escoger si estudiar o no?

- 1 Muy adecuado
- 2 Adecuado
- 3 Insuficiente
- 4 Muy insuficiente

11) ¿Cuál es el nivel de apoyo e información que ofrece el colegio sobre las salidas profesionales que tendréis si no estudiáis?

- 1 Muy adecuado
- 2 Adecuado
- 3 Insuficiente
- 4 Muy insuficiente

12) Después de la ESO, ¿te gustaría seguir estudiando?

1 Sí	2 No	3 Todavía no lo sé
<p>13) ¿Qué quieres estudiar?</p> <ul style="list-style-type: none"> 1 Bachillerato 2 Formación profesional (FP) 3 Otros:..... 4 No lo sé 	<p>14) ¿Por qué? (se admiten varias respuestas)</p> <ul style="list-style-type: none"> 1 Quiero trabajar para ganar dinero ya 2 No me gusta estudiar 3 Estudiar no me sirve para nada 4 Me gustaría continuar, pero ninguno de los estudios me gusta 	

15) ¿Crees que un mayor nivel de estudios te permitiría conseguir un trabajo mejor pagado y/o con mejores condiciones?

- 1 Sí
- 2 No
- 3 No lo sé

16) Si quisieses estudiar en la universidad, ¿podrías hacerlo?

- 1 Sí
- 2 No, quiero irme fuera y mis padres no quieren o no pueden pagarme los estudios
- 3 No, quiero estudiar en Mallorca, pero mis padres no pueden o no quieren pagarme los estudios
- 4 No, creo que mis notas no son suficientemente buenas para estudiar lo que quiero
- 5 Lo que me gustaría estudiar no se ofrece en la isla y no quiero irme fuera
- 6 No lo sé

En caso de contestar la opción 2 ó 3 contesta las siguientes preguntas:

- 17) ¿Estudiarías si te diesen una beca suficiente para financiar los estudios?
 - 1 Sí
 - 2 No
- 18) ¿Estudiarías si el Gobierno te prestase el dinero (sin intereses, a devolver poco a poco cuando ya estés trabajando)?
 - 1 Sí
 - 2 No

19) Si quieres continuar con tus estudios en la universidad, ¿escogerías la UIB?

- 1 No quiero ir a la universidad
- 2 Sí, escogerías la UIB
- 3 No, quiero estudiar fuera
- 4 No, quiero estudiar en la universidad a distancia (UNED o UOC)
- 5 No lo tengo claro todavía

20) Señala el motivo:

- 1 Mis padres no quieren que me vaya fuera
- 2 Prefiero estudiar en la UIB

21) Señala el motivo (se admiten varias respuestas)

- 1 Los estudios que quiero hacer no se ofrecen en la UIB
- 2 Quiero vivir la experiencia de vivir fuera sin mis padres
- 3 Creo que los estudios que ofrece la UIB son de peor calidad
- 4 No quiero estudiar en Catalán
- 5 Otros:

Preferencias temporales

22) Imagínate que estudiar es gratis. Supón que si estudias una carrera universitaria tendrás que estudiar durante cuatro años (en los que no ganarás nada), pero que al finalizar te permitirán ganar un salario mensual superior el resto de tu vida. Elige la elección que te parezca más atractiva:

1 Si no estudias
800 €

23) Si has elegido la opción 1: ¿Qué eliges ahora?

1 Si no estudias
800 €

2 Si estudias
1400 €

2 Si estudias
1200 €

24) Si has elegido la opción 2: ¿Qué eliges ahora?

1 Si no estudias
800 €

2 Si estudias
1000 €

